

IJsselstraat 17, IJsselstein

rapport 4472

IJsselstraat 17, IJsselstein (gemeente IJsselstein)

Een bureauonderzoek

R.M. van der Zee

Colofon

ADC Rapport 4472

IJsselstraat 17, IJsselstein (gemeente IJsselstein)
Een bureauonderzoek

Auteur: R.M. van der Zee

In opdracht van: de heer P. Pardoel en mevrouw M. Pardoel

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 11 december 2018

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

J. Huizer

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel. 033-299 81 81
E-mail info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	9
2.1 Doelstelling en vraagstelling	9
2.2 Methodiek	9
2.3 Resultaten	10
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	15
3 Aanbeveling	16
Literatuur	16
Geraadpleegde websites	17
Lijst van afbeeldingen en tabellen	17

Samenvatting

In opdracht van de heer P. Pardoel en mevrouw M. Pardoel heeft ADC ArcheoProjecten in november en december 2017 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van de locatie IJsselstraat 17 in IJsselstein, gemeente IJsselstein. De aanleiding van het onderzoek is de aanvraag van een bouwvergunning ten behoeve van het oprichten van een woonhuis.

Op basis van het bureauonderzoek is een gespecificeerde verwachting opgesteld. Hieruit volgt dat in de diepe ondergrond rekening moet worden gehouden met oever- en beddingafzettingen van de Wiersch meandergordel. Indien aanwezig bestaat op grond van de datering van deze meandergordel een kans op het aantreffen van archeologische resten uit het Neolithicum. Tot op heden zijn geen vindplaatsen bekend die aan deze meandergordel te relateren zijn.

Het bovenste deel van de natuurlijke ondergrond bestaat naar verwachting uit oeverafzettingen van de Hollandsche IJssel. Op grond van de vormingsgeschiedenis zijn in de top van deze afzettingen resten aan te treffen vanaf de 2^e/3^e eeuw na Chr. tot aan de stedelijke ontwikkeling van IJsselstein vanaf het begin van de 14^e eeuw. Eventuele resten zullen zich manifesteren als een 'vuile' laag met daarin kleine fragmenten aardewerk, baksteen, houtskool en dierlijk bot. Hieronder kunnen grondsporen aanwezig zijn.

De oeverafzettingen worden afgedekt door een stadsophoging. Hierin moet rekening worden gehouden met funderingsresten, uitbraaksleuven, afvalkuilen, beerputten en allerlei vondstmateriaal. Dit pakket zal mogelijk plaatselijk verstoord zijn door de aanleg van de funderingen van de huidige bebouwing.

Om de op het bureauonderzoek gebaseerde gespecificeerde verwachting voldoende te kunnen toetsen en waar nodig aanvullen, adviseert ADC ArcheoProjecten om in het plangebied na de bovengrondse sloop van de garage een inventariserend veldonderzoek door middel van de aanleg van een proefsleuf (IVO-P) uit te voeren. Dit heeft als doel het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een vindplaats en het waarderen ervan. Indien de nieuwbouw niet wordt onderkelderd zullen de grondroerende werkzaamheden grotendeels beperkt blijven tot het (sub)recente zandpakket. In een dergelijke situatie kan eventueel in overleg met het bevoegd gezag worden gekozen voor een archeologische begeleiding conform protocol inventariserend veldonderzoek proefsleuven (IVO-P). De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd:	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van de heer P. Pardoel en mevrouw M. Pardoel heeft ADC ArcheoProjecten in november en december 2017 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van de locatie IJsselstraat 17 in IJsselstein, gemeente IJsselstein (afb. 1 en 2). De aanleiding van het onderzoek is de aanvraag van een bouwvergunning ten behoeve van het oprichten van een woonhuis.

Sinds 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden en is de Monumentenwet 1988 komen te vervallen. De bepalingen van de Monumentenwet zijn echter opgenomen in de Erfgoedwet. Op grond van de Erfgoedwet moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. In het vigerende bestemmingsplan 'Binnenstad e.o.', dat op 4 juli 2013 door de gemeente IJsselstein is vastgesteld, heeft het plangebied de dubbelstemming 'Waarde Archeologie 2'.¹ Op de archeologische verwachtingskaart betreft dit een zone met een hoge archeologische verwachting (stadskern).² Volgens de bestemmingsregels geldt een onderzoeksplicht bij plannen groter dan 30 m² en bodemingrepen dieper dan 20 cm –mv.

Ten behoeve van het verkrijgen van een omgevingsvergunning dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.0).³ Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente IJsselstein heeft voor zover bekend geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

¹ <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/>

² Van Rooij & De Boer 2012.

³ SIKB 2013.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

Oprachtgever:	De heer P. Pardoel en mevrouw M. Pardoel Kortegolf 14 3404 EM IJsselstein E-mail: pardo78@hetnet.nl
Fase AMZ-cyclus:	bureauonderzoek
Aanleiding:	bouwvergunning ten behoeve van oprichting woonhuis
Locatie:	IJsselstraat 17
Plaats:	IJsselstein
Gemeente:	IJsselstein
Provincie:	Utrecht
Kadastrale gegevens:	gemeente IJsselstein sectie F nummer 308
Kaartblad:	38F (1:25.000)
Oppervlakte plangebied	57 m ²
Coördinaten:	W: 131.610 / 448.042 O: 131.620 / 448.041 N: 131.614 / 448.047 Z: 131.616 / 448.036
Bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente IJsselstein Postbus 26 3400 AA IJsselstein
Deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	Mw. E.C.E. Schoonbeek-Biemold Postbus 26 3400 AA IJsselstein Tel.: 030 – 686 1705 E-mail: e.schoonbeek@ijsselstein.nl
Archis-zaaknummer:	4574251100
ADC-projectcode:	4190831
Auteur:	R.M. van der Zee
Projectmedewerker(s):	n.v.t.
Autorisatie:	J. Huizer
Periode van uitvoering:	november en december 2017 en december 2018
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	https://doi.org/10.17026/dans-2z4-9g9d

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.0 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 2.1 tot en met 2.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

De beschrijving van de historische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

- Stadsplattegrond van Jacob van Deventer (1540)
- Stadsplattegrond van Joan Blaeu (1649)
- Kadastrale minuut uit 1811-1832
- Bonnekaarten uit 1882, 1894, 1897, 1902 en 1920
- topografische kaarten uit 1936, 1959, 1969, 1981 en 1989
- Geologische kaart van Nederland 1:50.000
- Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000
- Bodemkaart van Nederland 1:50.000
- Meandergordelkaart (Cohen & Stouthamer 2012)
- recente luchtfoto's (Google Earth)
- AHN-beelden
- Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de binnenstad van IJsselstein

- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)
- Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME versie 1.1)
- Archeologische MonumentenKaart (AMK)
- Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)
- diverse rapporten en websites

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied is gelegen in kern van IJsselstein (afb. 1). Het betreft het kadastrale perceel 'gemeente IJsselstein sectie F nummer 308'. De locatie wordt aan de noordwestzijde begrensd door de IJsselstraat, aan de zuidoostzijde door een stadsgracht, aan de noordoost- en de zuidwestzijde door woningen (respectievelijk IJsselstraat 15 en IJsselstraat 19; afb. 2). De omvang bedraagt 57 m².

Het plangebied is gedeeltelijk bebouwd. De bebouwing, die wordt gevormd door een garage, heeft een omvang van 33 m² en dateert uit 1902. Het noordwestelijk deel van het plangebied is onbebouwd en bestaat uit een met tegels bestraat parkeerterrein.

In 2008 is in het plangebied een milieuhygiënisch verkennend bodemonderzoek uitgevoerd. Omdat de resultaten inmiddels verouderd zijn, is een actualiserend bodemonderzoek en verkennend asbestonderzoek uitgevoerd, waarbij de kwaliteit van de (boven)grond opnieuw is vastgesteld.⁵ Op basis van de resultaten bestaat er conform de Wet bodembescherming (Wbb) geen aanleiding voor de uitvoering van een ander onderzoek of het nemen van saneringsmaatregelen. De aangetoonde licht verhoogde gehalten aan zware metalen en PAK in de grond geven geen beperkingen ten aanzien van het huidige gebruik en de mogelijke herinrichting van de locatie ten behoeve van woningbouw. Ditzelfde geldt voor het uitgevoerde asbestonderzoek in grond, waarbij geen asbest is aangetoond.

In het kader van het onderzoek zijn gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIC.⁶ Uit de hierop ontvangen gegevens blijkt dat in het plangebied enkel huisaansluitingen van nutsvoorzieningen aanwezig zijn. Deze lopen van de openbare weg naar de garage.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 100 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

De in het plangebied aanwezige garage zal worden gesloopt en aansluitend zal een woning worden opgericht. Het ontwerp van de woning alsook de funderingsconstructie zijn nog niet bekend.

De consequentie van de voorgenomen ontwikkeling kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

⁴ <https://bagviewer.kadaster.nl>

⁵ Blom 2017.

⁶ meldingsnummer 17O099487.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologische kaart van Nederland 1:50.000 ⁷	niet gekarteerd (bebouwd), aangrenzende eenheid: een afwisselende gelaagdheid van Hollandveen ⁸ met Afzettingen van Tiel ⁹ , rusterend op geulafzettingen van de Afzettingen van Gorkum ¹⁰ ; aan de oppervlakte Afzettingen van Tiel ontwikkeld als oeverafzettingen (kaartcode: A1g)
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (digitale versie) ¹¹	niet gekarteerd (bebouwd)
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 ¹²	niet gekarteerd (bebouwd)
Meandergordelkaart (afb. 4) ¹³	Wiersch meandergordel; actieve fase: 6500 – 5800 yr BP; hoogste zandvoorkomen: 2,5 – 4,0 m -NAP ¹⁴
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ¹⁵	circa 3,0 m +NAP

Geologie en geomorfologie

Uit de geraadpleegde aardwetenschappelijke bronnen blijkt dat het plangebied geomorfologisch gezien is gelegen op de zuidwestelijke flank van de stroomrug van de Hollandse IJssel. In de diepere ondergrond van het plangebied zijn op basis van de meandergordelkaart¹⁶ mogelijk oever- en beddingafzettingen van de Wiersch meandergordel aan te treffen. Dit betreft één van de diepst gelegen en daarmee de oudste meandergordels binnen de gemeente IJsselstein. Door afdekking met een tenminste 3 m dik pakket jongere rivierafzettingen bestaat over de exacte ligging enige onzekerheid.¹⁷

De Hollandse IJssel ontstond omstreeks de jaartelling als zijtak van de Lek. Kenmerkend is de relatief brede en relatief hoog in het landschap gelegen stroomrug, die hoofdzakelijk uit zavel en lichte klei bestaat.¹⁸ Aan het eind van de Romeinse tijd ontstond de loop van de Hollandse IJssel zoals die nu is (in de 2^e of in het begin 3^e eeuw na Chr.).¹⁹ Vanaf dat moment was bewoning mogelijk op de oeverwallen. Er zijn enkele vondsten gedaan die in de Romeinse tijd gedateerd kunnen worden. De meeste vondsten dateren echter uit de Late Middeleeuwen.

Voordat de Hollandse IJssel in de Late Middeleeuwen door de mens werd gereguleerd, had de rivier vrij spel en veranderde haar loop voortdurend. Tijdens overstromingen werden, afhankelijk van de stroomsnelheid van het water en de afstand tot de rivier, verschillende sedimenten afgezet. Zo neemt buiten de stroomgordel de stroomsnelheid van het water snel af, waardoor de in het water zwevende sedimentdeeltjes kunnen bezinken. Daarbij bezinken de zwaarste deeltjes, zoals zand, het eerst en worden de lichtere kleideeltjes verder van de stroomgordel afgezet. Doordat zandige afzettingen bij ontwatering minder sterk aan klink onderhevig zijn dan zware klei en veen, ontstonden langs de rivier lage oeverwallen. Achter de oeverwallen bevonden zich de kommen. In laag gelegen kommen waar het water langdurig stagneerde en geen of nauwelijks afzetting van klei plaatsvond, trad tevens veenvorming op.

⁷ Rijks Geologische Dienst 1966.

⁸ Verouderde nomenclatuur, volgens huidige lithostratigrafische indeling (TNO 2013) Hollandveen Laagpakket, Formatie van Nieuwkoop.

⁹ idem., Formatie van Echteld.

¹⁰ idem., Formatie van Echteld.

¹¹ Alterra 2003.

¹² Stichting voor Bodemkartering 1984.

¹³ Cohen & Stouthamer 2012.

¹⁴ Cohen et al. 2012.

¹⁵ <http://ahn.geodan.nl/ahn>

¹⁶ Cohen et al. 2012.

¹⁷ Van Rooij & De Boer 2012.

¹⁸ Harbers 1981.

¹⁹ Dijkstra et al. 2004.

Vanaf circa 1100 werd de IJssel voorzien van doorgaande dijken. Om de afwatering te verbeteren werd in 1285 een dam in de Hollandse IJssel, de Dam bij het Klaphek, aangelegd.²⁰ In deze periode kwam de ontginning van de komgebieden, die de huidige Lopikerwaard vormen, op gang en ontstond, op de stroomrug van de Hollandsche IJssel, de stad IJsselstein.

Bodemkunde

Op de Bodemkaart van Nederland 1:50.000 is het plangebied gelegen in een zone die niet gekarteerd is.²¹ Deze zone betreft de bebouwde kom van IJsselstein. Op grond van activiteiten die samenhangen met de stedelijke ontwikkeling wordt in het plangebied geen natuurlijk bodemprofiel verwacht.

Uit een viertal boorprofielen van een in het plangebied uitgevoerd actualiserend bodemonderzoek en verkennend asbestonderzoek²² blijkt dat het bovenste pakket uit matig tot sterk puinhoudend, matig fijn zand met kleibrokken bestaat. Dit betreft mogelijk een (sub)recente ophoging. Eén boring, die in het noordelijk deel van het parkeerterrein is verricht, is doorgezet tot in het onderliggende pakket. Dit pakket bestaat uit zwak puinhoudende, matig zandige klei en betreft waarschijnlijk een stadsophoging. De bovenkant is vastgesteld op 60 cm –mv.

In de twee boringen die in pandig zijn verricht, bevindt de bovenkant van de stadsophoging zich dieper in de ondergrond aangezien tot 100 cm –mv uitsluitend het vermoedelijk (sub)recente zandpakket is aangetroffen. In de boring die op het zuidwestelijk deel van het parkeerterrein is verricht, is op 60 cm –mv gestuit op een ondoordringbare laag. De aard van deze laag is aan de hand van de boorbeschrijvingen niet af te leiden.

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW, 3^e generatie), die een vlakdekkende en landsdekkende classificatie van de trefkans op archeologische resten bevat, is het plangebied gelegen in een zone met een middelhoge trefkans (afb. 5). Deze classificatie is gerelateerd aan de landschappelijke eenheden, in dit geval 'oeverafzettingen', waarin relatie tussen het aantal verwachte en het aantal werkelijk aanwezige vindplaatsen min of meer neutraal is. Hierbij moet worden opgemerkt dat voor de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd het voorspellende karakter van de kaart veel minder sterk is omdat in deze periode middels menselijk ingrijpen gebieden geschikt gemaakt werden voor bewoning die tot dan toe daar geen mogelijkheden voor boden.²³

Aangezien de IKAW op kaarten met een schaal van 1:50.000 is gebaseerd, kan de kaart niet op een grotere schaal gebruikt worden en is als gevolg hiervan minder bruikbaar op perceelsniveau. Bovendien houdt deze kaart geen rekening met de laatmiddeleeuwse stedelijke ontwikkeling. Mede daarom is in 2004 op basis van landschapkenmerken en bekende archeologische en historische waarden meer verfijnde archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart²⁴ vervaardigd voor het grondgebied van de gemeente IJsselstein. Op deze kaart, die in 2012 is geactualiseerd, is het plangebied gelegen in een zone met een hoge verwachting (binnenstad).²⁵

Op de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME versie 1.1) zijn in het onderzoeksgebied geen resten van ondergronds en bovengronds militair erfgoed aangegeven.²⁶

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK, 2014) maakt het plangebied deel uit van een terrein van hoge archeologische waarde.²⁷ Dit betreft de binnenstad van IJsselstein. Voor de binnenstad van IJsselstein zijn in Archis3 verschillende waarnemingen en onderzoeksmeldingen geregistreerd. Deze worden, in zoverre ze binnen het onderzoeksgebied zijn gelegen, in het onderstaande besproken.

²⁰ Blijdenstijn 2005.

²¹ Stichting voor Bodemkartering 1984.

²² Blom 2017.

²³ Deeben 2009.

²⁴ Dijkstra et al. 2004.

²⁵ Van Rooij & De Boer 2012.

²⁶ <http://www.ikme.nl>

²⁷ monument 12.071.

In een gebied ten oosten van het plangebied zijn twee onderzoeksmeldingen en een waarneming geregistreerd. Eén van de onderzoeksmeldingen heeft betrekking op een door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) uitgevoerde opgraving aan Walkade, waarbij muurwerk en funderingen zijn aangetroffen die verband houden met de stadsmuur.²⁸ De andere onderzoeksmelding²⁹ heeft eveneens betrekking op een onderzoek naar de stadsmuur. Nadere gegevens ontbreken echter.

Voor een locatie op circa 60 m ten oosten van het plangebied is een bureauonderzoek opgesteld.³⁰ Dit onderzoek werd gevolgd door een booronderzoek.³¹ Voorts zijn twee archeologische begeleidingen uitgevoerd.³² Eén van de begeleidingen behelsde het toezicht houden op het uitgraven van bouwputten ten behoeve van de aanleg van funderingen van een noodbrug op de hoek van de Molenstraat en de Schuttersgracht alsook van woningen aan de Koningshof. In het evaluatieverslag wordt melding gemaakt van diverse sporen.³³ Op de hoek van de Molenstraat en de Schuttergracht werden enkele muurfunderingen aangetroffen. De meeste waren recent en behoorden tot een muur welke het plantsoen omzoomde. Eén fundering was echter van oudere bakstenen gemetseld. Ter plaatse van het Koningshof werden allerlei sporen aangetroffen: veertien beerputten, één beschoeiing van planken en palen, vier kuilen, veertien bouwresten in de vorm van funderingen, vloeren, muurstekken- en uitbraken, zes palen- en stakenrijen al dan niet met vlechtwerk, een sloot, een vlechtwerkwal begraven in het veen en diverse natuurlijke en ophogingslagen. Van de beerputten waren negen opgebouwd uit bakstenen putten, drie van hergebruikte ingegraven houten tonnen en twee bestonden uit met twijgen gevlochten putten. In zeven beerputten werden vondsten aangetroffen, welke globaal gedateerd kunnen worden tussen de late 17^e eeuw en het eind van de 19^e eeuw. Van de muurresten was niet veel over: er werden slechts onderkanten van de funderingen aangetroffen welke grotendeels uitgebroken bleken te zijn.

Tijdens de restauratie van een pand aan de Havenstraat 7, op circa 40 m ten zuiden van het plangebied, is grijsbakkend gedraaid aardewerk daterend uit de Late Middeleeuwen aangetroffen.³⁴

Voor de Havenstraat, die zich circa 60 m ten zuidwesten van het plangebied bevindt, is in verband met de vervanging van de riolering een bureauonderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van archeologische waarden.³⁵ Direct onder het maaiveld tot circa 100 à 170 cm –mv (1,0 – 0,3 m +NAP) werd rekening gehouden met onder meer ophogingslagen en resten van oude wegverharding vanaf de Late Middeleeuwen. Op een dieper niveau, op 120 à 250 cm –mv (0,8 m +NAP – 0,5 m –NAP), werden oeverafzettingen van de Buitenzorgse stroomgordel verwacht. Hierin zijn archeologische resten uit het Laat-Neolithicum t/m de Bronstijd aan te treffen. De zullen zich naar verwachting manifesteren als een 'vuile' laag met daarin kleine stukken vuursteen, aardewerk, houtskool en dierlijk bot.

Gezien de aard van de werkzaamheden, waarbij de nieuw te leggen riolering op dezelfde plaats zou komen te liggen als de huidige riolering, het geringe oppervlak dat verstoord zou worden en op basis van de resultaten van een voorgaande begeleiding met de vervanging van de bestaande riolering werd geen aanvullend archeologisch onderzoek noodzakelijk geacht.

Voor de locatie Vingerhoekhof, op circa 70 m ten zuidwesten van het plangebied, zijn twee bureauonderzoeken uitgevoerd naar de aanwezigheid van archeologische waarden.³⁶ Op basis van de aanwezigheid van oeverafzettingen van de Buitenzorgse meandergordel werd vanaf circa 1,5 m –mv rekening gehouden met bewoningsresten vanaf het Neolithicum. De afzettingen werden naar verwachting afgedekt door oeverafzettingen van de Hollandsche IJssel gevolgd door een

²⁸ zaakidentificatie 2007352100 (Archis2 onderzoeksmeldingsnummer 2272 en waarnemingsnummer 32893).

²⁹ zaakidentificatie 2078366100 (Archis2 onderzoeksmeldingsnummer 1276).

³⁰ zaakidentificatie 4004261100.

³¹ zaakidentificatie 4004278100.

³² zaakidentificatie 3978870100 en 4023150100.

³³ Van Engeldorp Gastelaars 2017.

³⁴ zaakidentificatie 2907693100 (Archis2 waarnemingsnummer 36519).

³⁵ zaakidentificatie 2190518100 (Archis2 onderzoeksmeldingsnummer 27497), Van Kappel & De Boer 2008.

³⁶ zaakidentificatie 2159406100 (Archis2 onderzoeksmeldingsnummer 23035), Van Breda & Van Lil 2007, Walstra & Van Lil 2007.

stadsophoging. In de top van de oeverafzettingen van de Hollandsche IJssel werden resten vanaf de Romeinse tijd verwacht, in de stadsophoging resten van de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Gezien de beperkte versterking door de aanleg van de nieuwbouw is een archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden uitgevoerd.³⁷ Hierbij zijn enkele sporen opgetekend, waaronder een kuil die was gevuld met aardewerk uit de eerste helft van de 18^e eeuw.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Stadsplattegrond van IJsselstein uitgegeven door Jacob van Deventer (afb. 6)	1540	bebouwd?
Stadsplattegrond van IJsselstein uitgegeven door Joan Blaeu (afb. 7)	1649	bebouwd?
Kadastrale minuut (afb. 8) ³⁸	1832	perceel 308: huis en erf
Bonnekaart (afb. 9) ³⁹	1882	bebouwd
Bonnekaart ⁴⁰	1894	idem
Bonnekaart ⁴¹	1897	idem
Bonnekaart ⁴²	1902	idem
Bonnekaart (afb. 10) ⁴³	1920	idem
Topografische kaart ⁴⁴	1936	idem
Topografische kaart ⁴⁵	1959	idem
Topografische kaart ⁴⁶	1969	idem
Topografische kaart ⁴⁷	1981	idem
Topografische kaart ⁴⁸	1989	idem

Historie

Bewoningssporen die dateren van vóór de Late Middeleeuwen zijn in en rond IJsselstein zeer schaars.⁴⁹ Op basis van naamkundige gegevens moet echter worden aangenomen dat het gebied in ieder geval reeds vanaf de Vroege Middeleeuwen bewoning kende. Het uitgroeien van IJsselstein van een agrarische nederzetting tot een stad is te danken aan een aantal factoren: de ontginningen van het gebied van de Lopikerwaard, de bedijkingen van de Lek, en de aanleg van de Vaartse Rijn (1122) en de Nieuwe Vaart (1288). De naam IJsselstein is een verwijzing naar het kasteel van de Van Amstels en de IJssel: het stein (kasteel) aan de IJssel, IJsselstein. Het kasteel, dat zich aan de noordwestzijde van de stad bevindt, werd in 1279 voor het eerst wordt genoemd toen het in het bezit kwam van Gijsbrecht van Amstel. Vermoedelijk kreeg de nederzetting in 1310 stadsrechten en werd het voorzien van een gracht en een omwalling. In de daarop volgende eeuwen werd de stadsplattegrond een aantal keer gewijzigd.

De eerste bebouwing van IJsselstein was waarschijnlijk aan de Voorstraat (thans gedeeltelijk IJsselstraat genoemd) gesitueerd. De Voorstraat was door een brede kade verbonden met een haven die toen onderdeel van de stadsgracht was. In de loop van de tijd verplaatste het zwaartepunt van de

³⁷ zaakidentificatie 2174375100 (Archis2 onderzoeksmeldingsnummer 25176 en waarnemingsnummer 419356), Jezeer 2008.

³⁸ Kadaster 1811-1832.

³⁹ Bureau Militaire Verkenningen 1882.

⁴⁰ Bureau Militaire Verkenningen 1887.

⁴¹ Bureau Militaire Verkenningen 1894.

⁴² Bureau Militaire Verkenningen 1902.

⁴³ Bureau Militaire Verkenningen 1920.

⁴⁴ Kadaster 1936.

⁴⁵ Kadaster 1959.

⁴⁶ Kadaster 1969.

⁴⁷ Kadaster 1981.

⁴⁸ Kadaster 1989.

⁴⁹ Dijkstra et al. 2004.

bebouwing zich meer in noordwestelijke richting, naar de Benschopperstraat en Achterstraat, waar onder meer de waag en het stadhuis werden opgericht.

Oude kaarten

Op de oudste kaarten van IJsselstein, de stadsplattegronden van Jacob van Deventer (1540) en Joan Blaeu (1649), is de voorloper van de huidige IJsselstraat herkenbaar. Aan weerszijden van deze straat is aaneengesloten bebouwing getekend (afb. 6 en 7). Hoewel beide plattegronden weinig gedetailleerd zijn, is het aannemelijk dat ook in het plangebied sprake is van bebouwing. De bebouwing aan de zuidoostzijde grenst aan de achterzijde aan een gracht, de voorloper van de huidige Haven.

Het minuutplan van IJsselstein (1811-1832)⁵⁰ geeft een gedetailleerder beeld van het plangebied (afb. 8). Op deze kaart is het plangebied vrijwel geheel bebouwd. Op de bijbehorende Oorspronkelijk Aanwijzende Tafelen (OAT) is het perceel omschreven als 'huis en erf'. Ook op latere kaarten, zoals de Bonnekaarten uit 1882, 1894, 1897, 1902 en 1920⁵¹ en de topografische kaarten uit 1936, 1959, 1969, 1981 en 1989⁵² is het plangebied bebouwd (afb. 9 en 10).

Uit de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG)⁵³ komt naar voren dat de huidige bebouwing, die uit twee garages bestaat, uit 1902 stamt. Dit zou kunnen betekenen dat de eerdere bebouwing in de voorafgaande periode is gesloopt.

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *"Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?"* kan als volgt worden beantwoord:

In de diepe ondergrond moet rekening worden gehouden met oever- en beddingafzettingen van de Wiersch meandergordel. Indien aanwezig bestaat op grond van de datering van deze meandergordel een kans op het aantreffen van archeologische resten uit het Neolithicum. Tot op heden zijn geen vindplaatsen bekend die aan deze meandergordel te relateren zijn.

Het bovenste deel van de natuurlijke ondergrond bestaat naar verwachting uit oeverafzettingen van de Hollandsche IJssel. Op grond van de vormingsgeschiedenis zijn in de top van deze afzettingen resten aan te treffen uit perioden vanaf de 2^e/3^e eeuw na Chr. tot aan de stedelijke ontwikkeling van IJsselstein vanaf het begin van de 14^e eeuw. Eventuele resten zullen zich manifesteren als een 'vuile' laag met daarin kleine fragmenten aardewerk, baksteen, houtskool en dierlijk bot. Hieronder kunnen grondsporen aanwezig zijn.

De oeverafzettingen worden afgedekt door een stadsophoging. Hierin moet rekening worden gehouden met funderingsresten, uitbraaksleuven, resten van beschoeiingen, afvalkuilen, beerputten en allerlei vondstmateriaal uit perioden vanaf de 14^e eeuw. Dit pakket zal mogelijk plaatselijk verstoord zijn door de aanleg van de funderingen van de huidige bebouwing.

De beantwoording van de tweede onderzoeksvraag is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

Het plangebied is niet voldoende onderzocht. Bij de sloop van de huidige bebouwing en de aanleg van de funderingen van de nieuwbouw kunnen archeologische resten verstoord worden. Daarom wordt aanvullend onderzoek geadviseerd, waarbij de methode afhankelijk is van het ontwerp van de funderingen van de nieuwbouw en een eventuele onderkeldering.

⁵⁰ Kadaster 1811-1832.

⁵¹ Bureau Militaire Verkenningen 1882, 1894, 1897, 1902, 1920.

⁵² Kadaster 1936, 1959, 1969, 1981, 1989.

⁵³ <https://bagviewer.kadaster.nl>

3 Aanbeveling

Om de op het bureauonderzoek gebaseerde gespecificeerde verwachting voldoende te kunnen toetsen en waar nodig aanvullen, adviseert ADC ArcheoProjecten om in het plangebied na de bovengrondse sloop van de garage een inventariserend veldonderzoek door middel van de aanleg van een proefsleuf (IVO-P) uit te voeren. Dit heeft als doel het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een vindplaats en het waarderen ervan. Indien de nieuwbouw niet wordt onderkelderd zullen de grondroerende werkzaamheden grotendeels beperkt blijven tot het (sub)recente zandpakket. In een dergelijke situatie kan eventueel in overleg met het bevoegd gezag worden gekozen voor een archeologische begeleiding conform protocol inventariserend veldonderzoek proefsleuven (IVO-P). De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

- Alterra**, 2003: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000. Landsdekkende en digitale versie*. Wageningen.
- Blijdenstijn, R.**, 2015: *Tastbare Tijd 2.0, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*. Amsterdam.
- Blom, P.**, 2017: *Actualiserend bodemonderzoek en verkenend asbestonderzoek in grond aan IJsselstraat 17 te IJsselstein*. AT MilieuAdvies B.V. rapportnummer AT17217. Lekkerkerk.
- Breda, W.A. van & R. van Lil**, 2007: *IJsselstein, Bouwplan Vingerhoekhof. Een Bureauonderzoek*. ADC Rapport 1026. Amersfoort.
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1882, 1894, 1897, 1902 en 1920: *Vreeswijk, blad 464, 1:25.000*.
- Cohen, K.M., & E. Stouthamer**, 2012: *VERNIEUWD DIGITAAL BASISBESTAND PALEOGEOGRAFIE VAN DE RIJN-MAAS DELTA. Beknopte toelichting bij het Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta. Dept. Fysische Geografie. V1.1 – Dec 2012 - with a summary in English. Universiteit Utrecht*.
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A.H. Geurts**, 2012: *Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta. Dept. Fysische Geografie. Universiteit Utrecht. Digitale Dataset*.
- Deeben, J.H.C.**, 2009: *Handleiding voor de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden derde generatie. Toelichting op de Globale Archeologische Kaart van het Continentale Plat. Toelichting bij de kaart van Hoog Nederland met afgedekte pleistocene sedimenten*. Amersfoort.
- Dijkstra, J., M. Kocken, N. Prangma & L. Smole**, 2004: *De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de binnenstad van IJsselstein*. ADC Heritage rapport H002. Amersfoort.
- Engeldorp Gastelaars, H.J.N. van**, 2017: *Evaluatierapport. Archeologische Begeleiding Koningshof, Schuttersgracht & Molenstraat, Gemeente IJsselstein*. Document ADC ArcheoProjecten. Amersfoort.
- Harbers, P.**, 1981: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartblad 38 Oost Gorinchem*. Wageningen.
- Jezeer, W.**, 2008: *IJsselstein – Vingerhoekhof 19. Een archeologische begeleiding*. ADC Rapport 1282. Amersfoort.
- Kadaster**, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, IJsselstein, Utrecht, sectie F, Blad 01*.
- Kadaster**, 1936, 1959, 1969, 1981 en 1989: *Topografische Kaart van Nederland 1:25 000, blad 38F Houten / IJsselstein / Nieuwegein / Vianen*. Emmen.
- Kappel, K. van & A.G. de Boer**, 2008: *IJsselstein locatie Havenstraat. Een Bureauonderzoek*. ADC Rapport 1411. Amersfoort.
- Rijks Geologische Dienst**, 1966: *Geologische Kaart van Nederland schaal 1:50.000. Kaartblad 38 Oost Gorinchem (Gorkum)*. Haarlem.
- Rooij, J.A.G. van & A.G. de Boer**, 2012: *Onderbouwing bij het geactualiseerde archeologiebeleid van de gemeente IJsselstein*. ADC Rapport 2743. Amersfoort.
- SIKB**, 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.

- Stichting voor Bodemkartering**, 1984: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000. Kaartblad 38 Oost Gorinchem*. Wageningen.
- TNO**, 2013. *Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond, versie 2013*. Utrecht.
- Walstra, J. van & R. van Lil**, 2007: *IJsselstein, Vingerhoekhof 19. Een Bureauonderzoek*. ADC Rapport 905. Amersfoort.

Geraadpleegde websites

<http://archeologieinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/amk-en-ikaw>
<http://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>
<https://archis.cultureelerfgoed.nl/>
<https://bagviewer.kadaster.nl>
<https://easy.dans.knaw.nl>
<https://www.kadaster.nl/>
<https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/>
<http://www.bodemdata.nl>
<http://www.bodemloket.nl>
<http://www.ikme.nl>
<http://www.ruimtelijkeplannen.nl>
<http://www.topotijdreis.nl>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
- Afb. 3 Plangebied op een uitsnede van de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de binnenstad van IJsselstein (naar Van Rooij & De Boer 2012)
- Afb. 4 Plangebied op een uitsnede van de meandergordelkaart (naar Cohen & Stouthamer 2012)
- Afb. 5 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 6 Globale ligging van het plangebied op een uitsnede van de stadsplattegrond van Van Deventer (1540)
- Afb. 7 Globale ligging van het plangebied op de stadsplattegrond van Blaeu (1649). Het noorden is linksonder.
- Afb. 8 Plangebied op een uitsnede van het minuutplan van de gemeente IJsselstein (1811-1832). Het noorden is rechtsboven.
- Afb. 9 Globale locatie van het plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1882
- Afb. 10 Globale locatie van het plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1920

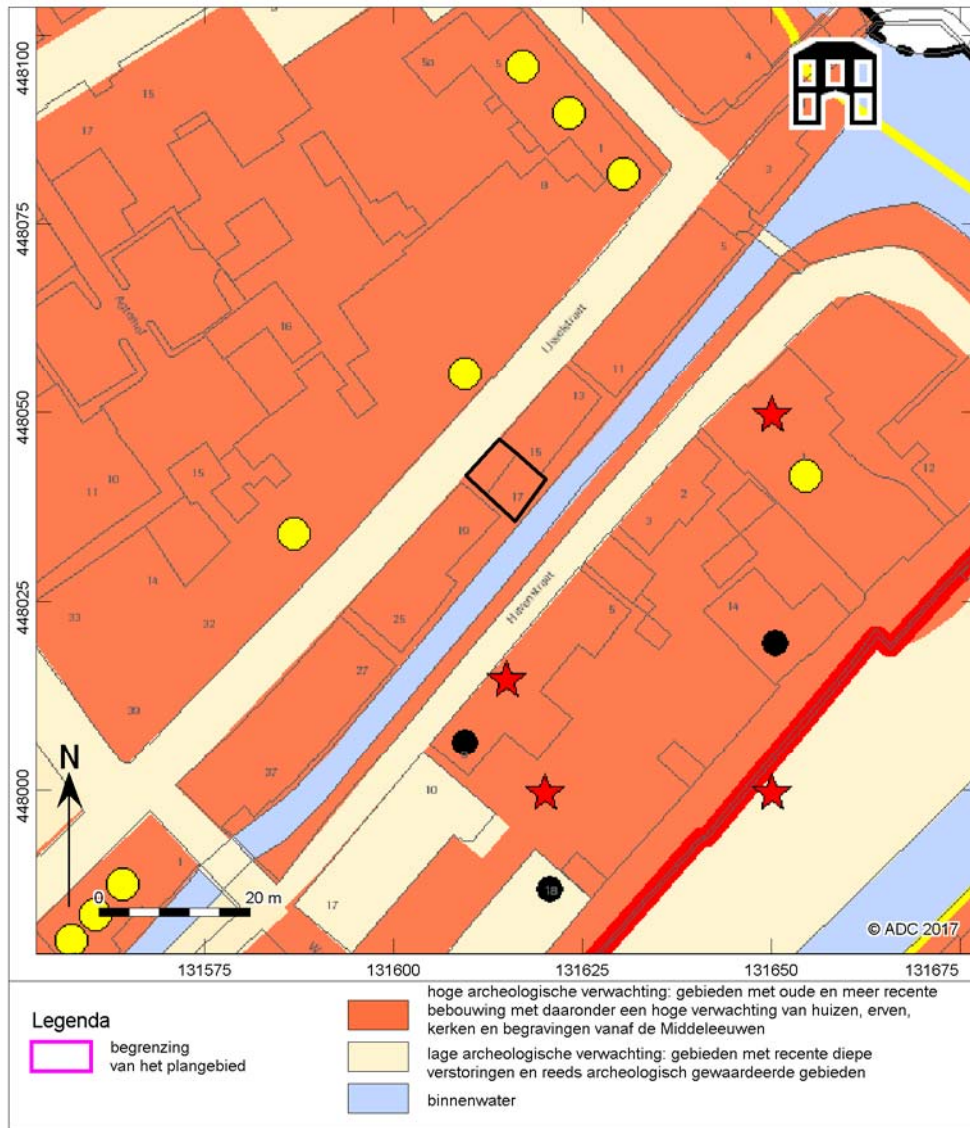
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

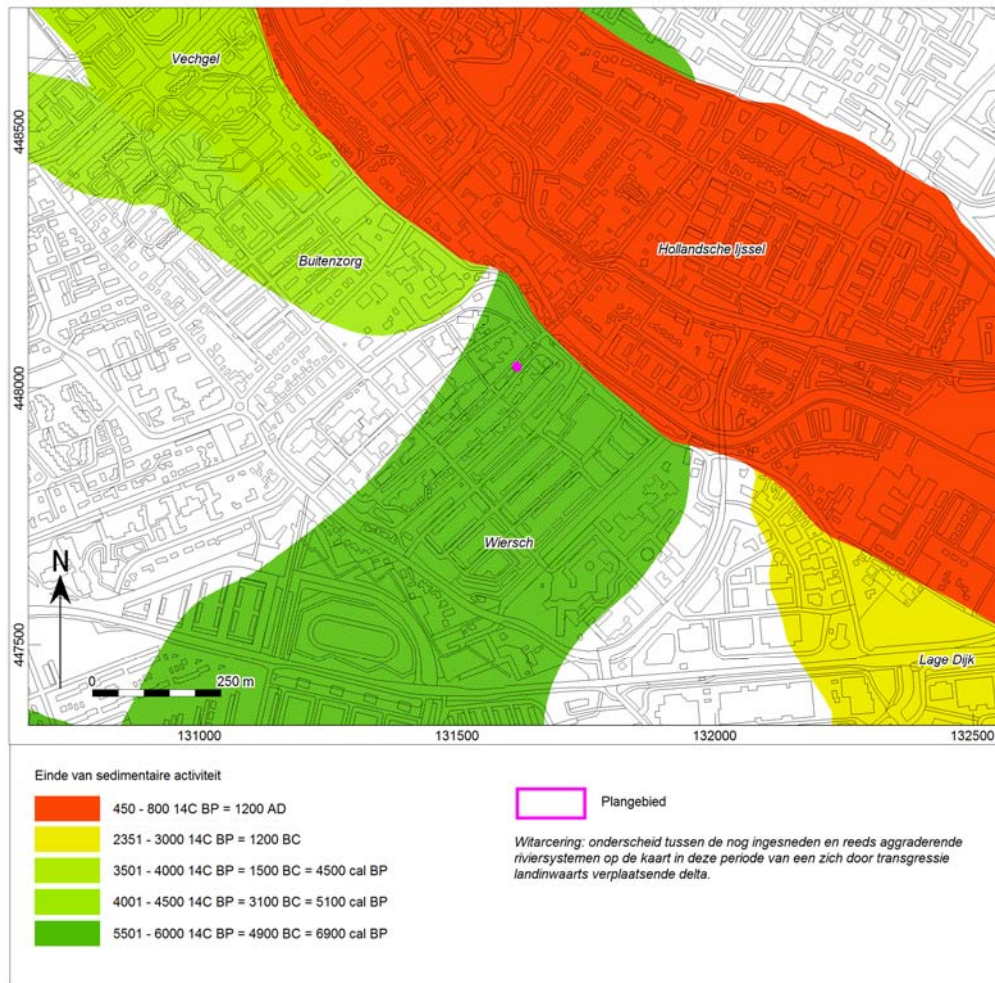
Afb. 1 Locatie van het plangebied

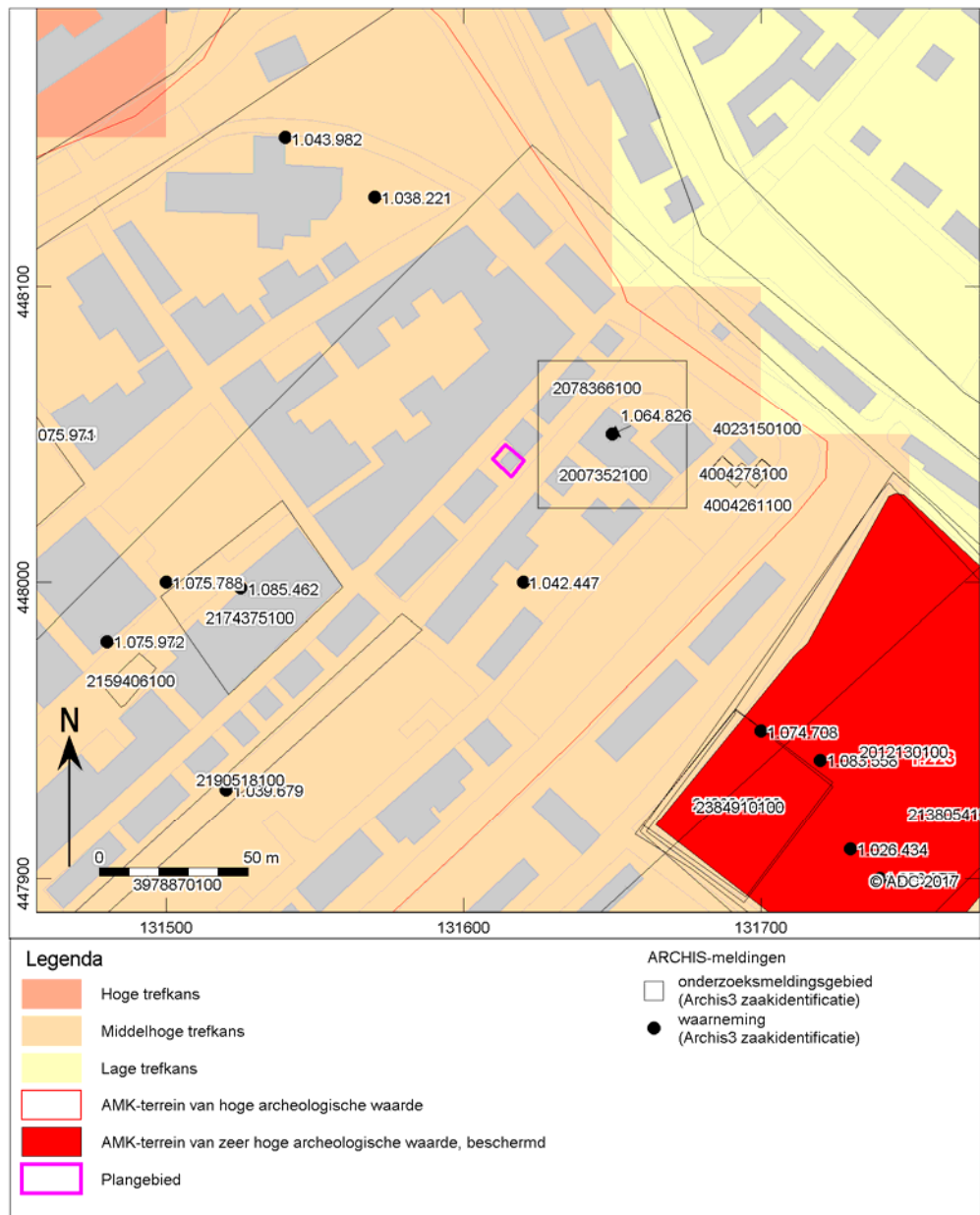
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

Afb. 3 Plangebied op een uitsnede van de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de binnenstad van IJsselstein (naar Van Rooij & De Boer 2012)

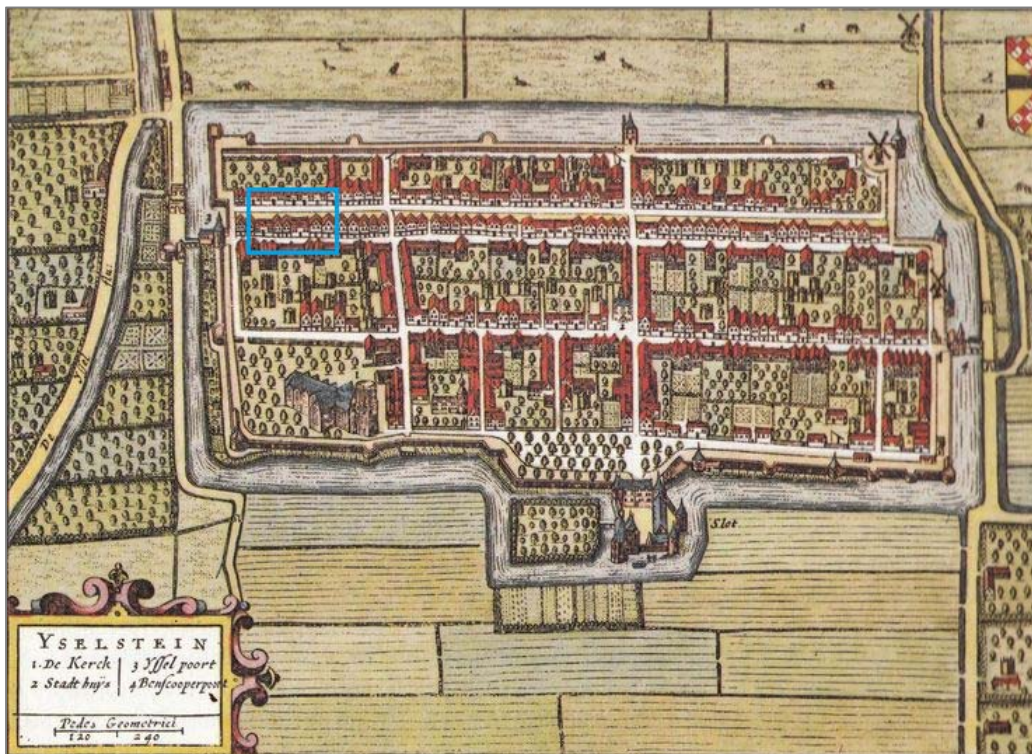
Afb. 4 Plangebied op een uitsnede van de meandergordelkaart (naar Cohen & Stouthamer 2012)

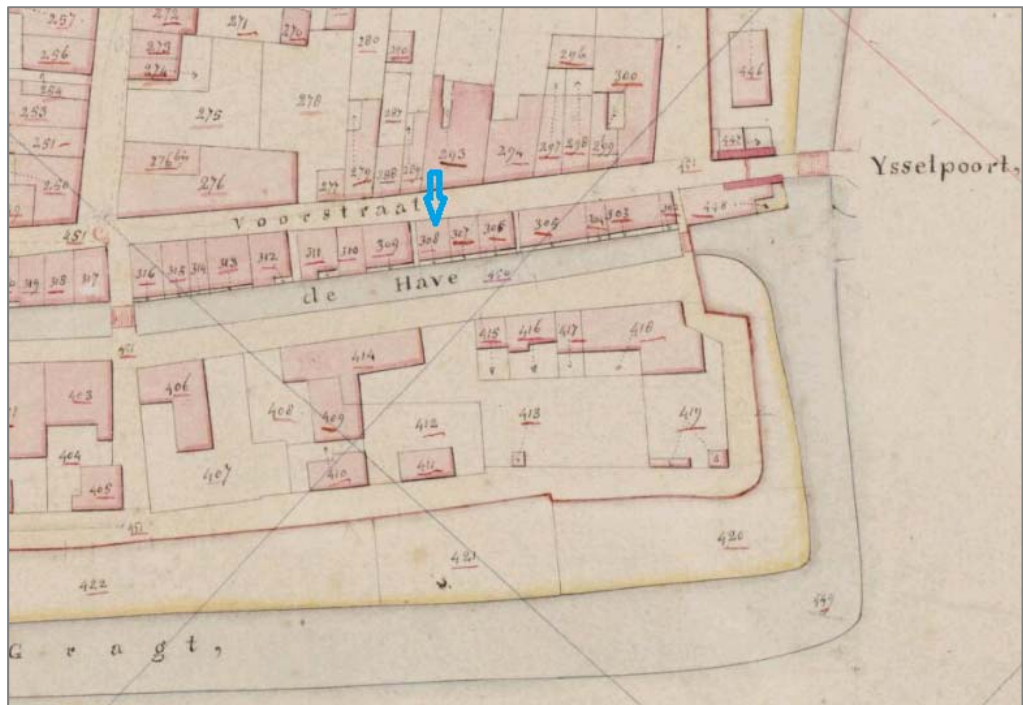
Afb. 5 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 6 Globale ligging van het plangebied op een uitsnede van de stadsplattegrond van Van Deventer (1540)

Afb. 7 Globale ligging van het plangebied op de stadsplattegrond van Blaeu (1649). Het noorden is linksomder.

Afb. 8 Plangebied op een uitsnede van het minuutplan van de gemeente IJsselstein (1811-1832).
Het noorden is rechtsboven.

Afb. 9 Globale locatie van het plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1882

Afb. 10 Globale locatie van het plangebied op een uitsnede van de Bonnekaart van 1920